

## РОЗДІЛ I. СТОРІНКИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

УДК 94(477)«1864»:347.964.1:347.965:343.195

DOI 10.5281/zenodo.1283759

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1865-5999>Олена Зосімович  
(Житомир)АДВОКАТУРА ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ:  
ВІД ПРОКУРАТОРІВ ДО ПРИСЯЖНИХ ПОВІРЕНИХ

*У статті розглядаються основні характеристики судових захисників у важливі історичні періоди формування та розвитку інституту адвокатури: кінець XVIII – початок XIX ст., друга половина XIX – початок XX ст.*

*Автор, використовуючи історико-порівняльний та проблемно-хронологічний методи, ставить за мету дослідити процеси трансформації правового та професійного статусу судового захисника у Волинській губернії в зазначені періоди.*

*У статті визначаються основні етапи функціонування інституту адвокатури на землях Волині, простежується еволюція основних вимог та правил для судових захисників відповідно до феодального литовсько-польського та російського імперського законодавства в сторону демократизації професії адвоката, основи якої були закладені в нормах буржуазних Судових статутів 1864 р. На початку XX ст. зникають умови обов'язкової наявності нерухомої власності, приналежності до дворянства, майнового цензу. На перший план виносяться вимоги обов'язкової вищої освіти, практичного досвіду. В той же час залишаються чинними такі характеристики як професіоналізм, дисциплінованість, корпоративна етика та готовність надати безкоштовну правову допомогу бідним, хоча мають місце певні зловживання та посадові проступки і злочини. Автор аналізує та порівнює правовий і професійний статус адвокатів повітових судів Волинської губернії початку XIX ст. і присяжних повірених Житомирського окружного суду другої половини XIX – початку XX ст.*

**Ключові слова:** прокуратор, адвокат, присяжний повірений, Литовські статuti, Судові статuti 1864 р., Волинська губернія.

Інститут правового захисту на землях Волині пройшов складний шлях розвитку, починаючи з часів Великого князівства Литовського. Впродовж XIX ст. відбулася трансформація адвокатури, заснованої на феодальному законодавстві та станових традиціях Речі Посполитої до присяжної адвокатури, котра базувалася на принципах відкритості, гласності, змагальності судового процесу.

Загальним проблемам правозахисту на українських землях присвячені праці українських (О. Святоцький, М. Михеєнко, В. Медведчук, В. Святоцька, А. Меланчук), польських (І. Lewin, P. Dąbkowski, J. Kitówicz), російських дослідників (К. Арсеньєв, І. Гессен, Є. Васьковський, М. Винавер). Інститут судового захисту за литовсько-польським законодавством досліджували Н. Старченко, Д. Сурков, А. Шевчук. Останнім часом в українській історичній і юридичній періодиці з'явилися розвідки, присвячені присяжній адвокатурі (І. Василик, О. Самойленко, О. Серякова, Ю. Левчук, О. Барановський).

Дослідники звертали більше уваги на загальні аспекти, що розкривають процеси формування та розвитку інституту правового захисту і представництва. У той же час, малодослідженими залишаються проблеми регіональної історії адвокатури. У даній статті ставимо завдання дослідити трансформацію правового та професійного статусу судового захисника у Волинській губернії з початку XIX до початку XX ст., визначити етапи функціонування інституту адвокатури на землях Волині, простежити еволюцію критеріїв визначення правового та професійного статусів судових захисників відповідно литовсько-польського та російського імперського законодавства, порівняти їх на прикладі діяльності судових захисників Волинської губернії.

Найпоширенішою назвою захисників в суді до XVII ст. була дефініція «прокуратор». У XVII ст. зростає значення термінів «пленіпотент» і «патрон». Упродовж кінця XVIII ст. – 1840-х рр. захисника в суді частіше стали називати адвокатом, ніж прокуратором. Після впровадження Судових статутів 1864 р. за ними закріпилися назви присяжних і приватних повірених.

Можна виділити два періоди розвитку у Волинській губернії, зокрема: 1) 1797–1840 рр. – період, під час якого правові та організаційні норми литовсько-польського законодавства, доповнені російським, переважали у судах і у системі судового захисту; 2) 1864–1919 рр. – формування та розвиток інституту присяжних і приватних повірених на основі Судових Статутів, прийнятих у період буржуазних реформ у Російській Імперії.

Правовий статус адвокатів на першому етапі визначався Литовськими Статутами, Магдебурзьким правом, сеймовими Конституціями 1726 та 1764 рр. і російським законодавством, яке, в цілому, підтверджувало попередні норми [19]. У 1864 р. російський уряд видав Судові статuti, котрі поклали початок формуванню нової адвокатури: присяжних і приватних повірених. Статuti склалися з чотирьох документів: Заснування судових встановлень (Учреждение судебных установлений) [23], Статут цивільного судочинства, Статут кримінального судочинства, Статут про покарання, що накладаються мировими судьями. Ці документи містили перелік вимог, які ставилися до адвокатів. У першому періоді – це обов'язкова приналежність до шляхетства (дворянства), осілість (проживання в повіті, де знаходиться суд, або поряд із ним), наявність нерухомого майна, будь-якої, хоча б початкової освіти та попереднього досвіду роботи. Судові Статuti на перше місце висунули вимоги про наявність атестату з університету або іншого навчального закладу про закінчення курсу юридичних наук, або складений екзамен; вимоги практичного досвіду – не менше п'яти років прослужити кандидатами на посади по судовому відомству, або займатися практикою під керівництвом присяжних повірених в якості їх помічників (ст. 354). Присяжними повіреними не могли бути особи, які не досягли двадцятип'ятирічного віку; іноземці; боржники; ті, які перебувають на урядовій службі або на службі за виборами; особи, обмежені в правах або позбавлені прав свого стану, священники, позбавлені духовного стану; колишні захисники, виключені із середовища присяжних повірених тощо (ст. 355) [23].

Російське законодавство першого періоду унормувало чисельність адвокатів у судах. Відповідно до Наказу 1811 р. при судах встановлювалася постійна кількість штатних адвокатів: у Головних судах повинно бути по 12 адвокатів, у повітових – по 10, у магістратах – по 5, у консисторіях – по 6 [21]. Адвокати обиралися членами судів шляхом голосування. У Державному архіві Житомирської області збереглися списки штатних адвокатів Житомирського повітового суду і результатів голосування членів суду за кожного з них. У голосуванні брали участь суддя, два підсудки та писар. Всього до суду надійшли документи від 28 кандидатів, відповідно до наказу обрано було 10 [13].

До Житомирського окружного суду, який було відкрито 29 червня 1880 р., спочатку було прийнято 13 присяжних повірених і шестеро помічників. Проте, їх чисельність швидко зростала, і в 1903 р. колектив захисників Житомирського окружного суду становив уже 29 присяжних повірених і 18 помічників [3, арк. 6], а в 1913 р. – відповідно 35 і 17 осіб [4, арк. 2–4].

За законами Речі Посполитої волинські адвокати були представлені виключно польськими шляхтичами (дворянами) римо-католицького віросповідання віком від 24 до 65 років. Старші за віком мали сім'ї та дітей. Їх дворянське походження, осілість у межах Волинської губернії, майновий стан підтверджували документи: привілеї, патенти, декрети, грамоти і свідоцтва (російський варіант назви), які вони надавали під час вступу на службу [4]. Зауважимо, що до 1831 р. достатніми правовстановлюючими документами для визнання шляхетності були рішення дворянських депутатських зібрань

і записи у родовідних книгах провінційної шляхти. Після видання Іменного Наказу від 19 жовтня 1831 р. «О разборе шляхты в Западных губерниях и об устройстве сего рода людей» розпочався процес люстрації польської шляхти. Закон встановлював обов'язковість визнання шляхетства Герольдією [20]. У результаті урядової перевірки 1838–1840 рр. адвокатів судових установ Волинської губернії було виявлено, що з десяти захисників Житомирського повітового суду лише одному була підтверджена на той момент шляхетність. Після впровадження закону частина адвокатів була зарахована до категорії почесних городян, названої окремим станом і створеної з метою оформлення менш привілейованої групи, ніж дворянство.

Поповнення присяжної адвокатури Житомирського окружного суду відбувалося за рахунок представників різних станів. Переважна більшість із них були дворянами. Згодом посади присяжних повірених та їх помічників починають займати міщани і навіть селянин, який закінчив університет із дипломом другого ступеню [5, арк. 6]. Частина адвокатів мали класні чини відповідно до російської «Табелі про ранги», тобто були в минулому державними службовцями: колезькими секретарями, колезькими асесорами, надвірними радниками, титулярними радниками. Серед присяжних повірених були також колишні військові у відставці [6, арк. 17].

Релігійна приналежність присяжних повірених обмежується в основному представниками католицького і православного віросповідань. В іменних списках за 1903 р. знаходимо прізвище представника іудейської віри – Йосипа Хаїмовича Перельмутера, котрий розпочав свою юридичну діяльність ще в 1898 р. Наявність євреїв у судових установах була під контролем уряду і всіляко обмежувалася. Так, 8 листопада 1889 р. був виданий наказ, у якому вказувалося, що євреї можуть бути зараховані до адвокатури з дозволу міністра юстиції, а з 12 березня 1912 р. прийняття їх на службу заборонялося [18].

Проживали і адвокати і приватні повірені переважно в місцях своєї служби відповідно до вимоги осілості в законодавстві першого періоду та Судових Статутів, за якими повірені приписувалися до судових палат і повинні були обрати місцем проживання одне з міст округу своєї палати (ст. 356.) [23]. Російське законодавство початку ХІХ ст. вимагало від прокураторів обов'язкової наявності нерухомого майна (посесії) у вигляді маєтку або будинку у місті. Земельні володіння адвокатів у перший період за їх правовим станом можна поділити на дві групи: родові та набуті за заставою. Серед захисників Житомирського повітового суду власником родової посесії був Ф. Сташкевич. Він мав два родових маєтки з п'ятьма селянами [13, арк. 9–9 зв.].

Другий вид земельного володіння – за заставним контрактом був більш поширеним серед адвокатів. Заставні контракти подавалися до суду разом із документами для участі у виборах на посади адвокатів. У фондах Державного архіву Житомирської області зберігся опис документів, представлених кандидатами [13, арк. 44–44 зв.]. Наявність заставних контрактів, які набувалися в ході адвокатської практики, свідчить про успішність і прибутковість цього виду діяльності. Усе ж у 1839 р., коли була проведена перевірка адвокатського складу повітових судів, майновому цензу не відповідали 23 адвокати: Овруцького – 2; Острозького – 4; Заславського – 2; Старокостянтинівського – 1; Рівненського – 3; Дубенського – 5; Кременецького – 2; Луцького – 24; Ковельського – 2 [24, с. 97].

У законодавстві другої половини ХІХ ст. відсутня вимога майнового цензу для присяжних і приватних повірених.

Вимоги до освіти адвокатів законодавство першого періоду обмежувало загальноосвітньою підготовкою у школах, де вивчалися загальні предмети та навіть, спеціальні юридичні дисципліни. Більшість прокураторів отримала початкову освіту в повітових публічних школах. Деякі продовжили навчання у Волинській гімназії. Під час конкурсу вони надавали атестати і свідоцтва [13, арк. 178]. Більшість присяжних

повіренних у Житомирському окружному суді вже мали вищу юридичну освіту і були випускниками Київського, Санкт-Петербурзького, Московського університетів. Серед присяжних повірених зустрічалися кандидати права. Цікавим є факт наявності у штаті «діючих студентів», які очевидно поєднували навчання з практичною діяльністю.

Як правило, прокуратори набували теоретичних і практичних знань, починаючи кар'єру помічників, яких називали депедентами або аплікантами при суді або судовій канцелярії, де вони займали посади віце-регентів або, навіть, регентів, писарів, перекладачів, канцеляристів, протоколістів. По закінченні терміну аплікації або після канцелярської служби майбутні захисники складали іспити «у знанні законів» і приносили присягу на звання адвокатів і тільки після цього їм дозволялося займатися адвокатською практикою, або, як тоді називали, патронацією. Як правило, випробування захисників відбувалося в тих самих судах, де вони планували займатися подальшою практикою, тобто більшість була випробувана повітовими судами.

Присяжні повірені мали помічників, чисельність яких не була постійною. У 1880 р. їх було шестеро, в 1886 р. – двоє, у 1904 р. – 18 осіб [3, арк. 9], в 1913 р. – 17 [4, арк. 2–4]. Присяжний повірений мав, як правило, одного помічника.

Відмінність помічників від депедентів полягала в можливості останніх займатися самостійно юридичною практикою як приватних повірених. Для того, щоб отримати свідоцтво на ведення приватних справ вони писали прохання на ім'я голови суду, яке обговорювалось на судовому засіданні, та сплатити грошовий внесок у розмірі 75 рублів.

В обидва періоди спостерігаються певні ознаки спадковості адвокатських і судових посад. Наприклад, Антон Козицкий був засідателем Острозького повітового суду. Його син Віктор – адвокатом Старокостянтинівського повітового суду, дочка одружена зі Станіславом Закревським – адвокатом Острозького повітового суду, інша дочка одружена з архіваріусом Острозького суду Інокентієм Котковським. Досліджуючи списки присяжних повірених, також можна простежити початок формування династій Прусиновських, Палецьких, Дробиш-Дробишевських, Волкенштейнів [5, арк. 14 зв.]. Отже, адвокати прагнули закріпити спадковість у юридичній професії.

Для визначення професійної характеристики судових захисників Волинської губернії звернемося до їх практичної діяльності. Професіоналізм адвокатів визначався багатьма чинниками, такими як популярність серед населення, зростання чисельності адвокатів, а також такими специфічними показниками адвокатської діяльності, як ведення справ незаможних верств населення та чисельністю справ, закінчених миром.

Документи Острозького повітового суду засвідчують, що у 30-х роках XIX ст. адвокатською допомогою користувалася значна кількість людей різного соціального стану і адвокати були задіяні у багатьох процесах, при чому вони могли вести декілька справ одночасно. Навіть у випадках, коли судові засідання не відбувалося через неявку однієї зі сторін і складались судові книги штрафів за неявку відповідача (вони мали назву кондезнати), в них обов'язково розписувались адвокати сторін. Так, на основі аналізу кондезнатів суду за 1834–1839 рр., можна засвідчити, що прокуратори вели 148 із 244 судових справ. Тобто, адвокати були залучені до більше, ніж половини справ [16].

Нажаль, статистики по справах щодо другого періоду ми не маємо, але про популярність присяжних повірених свідчить зростання їх чисельності. Так, за даними О. Святоцького і М. Михеєнка, у 1886 р. в окрузі Київської судової палати нараховувалось 120 присяжних засідателів та 54 помічники, у 1913 р. їх було вже відповідно 492 та 4171 особа. Збільшення кількості адвокатів сприяло зменшенню чисельності населення, яке обслуговувалося одним адвокатом і, відповідно, зменшенням навантаження на захисника. У 1897 р. один адвокат Київської судової палати обслуговував 32,3 тис., а в 1910 р. – 16,1 тис. осіб [22, с. 22]. Про зростання чисельності присяжних повірених Житомирського окружного суду йшлося вище.

У ході професійної діяльності прокуратори були зобов'язані займатися справами бідних безкоштовно. Вони надавали інформацію про кількість таких справ під час вступу на службу, яка заносилася в реєстраційні документи суду і формулярні списки. У Журналах Острозького повітового суду є запис про призначення «для осиротелой вдови с малолетними детьми Иоанны Жвановой прокуратора по тяжбному делу с помещиками Крыжановскими ...» [17, арк. 62–63]. Острозький адвокат Варфоломій Куликівський провів 17 таких справ [17, арк. 138–139].

Надання безкоштовної правової допомоги бідним передбачалося російським законодавством. Особа, котра претендувала на безкоштовний правовий захист, повинна була подати заяву до суду про визнання за нею права бідності. В разі позитивного рішення за такою людиною суд закріплював присяжного повіреного, який вів справу. Фактичні дані свідчать про досить значну кількість зазначених справ у практиці Житомирського окружного суду. Зокрема, у 1909 р. відбулося 138 призначень адвокатів [9], у 1911 р. – 135 [11], у 1912 р. – 133 справи [12]. Порівняно із загальною кількістю цивільних справ, розглянутих судом у 1910 р., яких було 4088 справи [10], справи осіб, які користувалися правом бідності, становлять приблизно 3%.

Свідченням високої професійності прокуратора були справи, що вдалося завершити миром. Відомості про них подавалися при вступі на службу. В архівних фондах знаходимо інформацію про подання до нагородження орденом Святої Анни третього ступеню адвоката Ігнатія Лапинського, який «прекратил миром 27 тяжбных дел различной важности» [15, арк. 20].

На початку ХХ ст. присяжні повірені мали право створювати Третейський суд. В архіві зберігається справа про утворення Третейського суду у складі двох захисників (І. Жданова і М. Скоковського) та одного помічника присяжного повіреного (Д. Призанта). Рішення суду влаштувало обидві сторони і вони дійшли згоди [7].

За часів Речі Посполитої організація адвокатів при суді мала назву палестра (Palestra), але вона не мала характеру корпоративного об'єднання прокураторів. «Назвою палестри в Польщі визначають стан людей – правників, де одні є патронами, якими послуговуються у справах приватні особи, інші – вписують до книг публічних та виписують декрети, маніфести, реляції позовів та інші транзакції або контракти публічні...Така палестра поділяється на регентів, сусцептантів (susceptantów), феріантів (feryantów), останню категорію яких складають молоді люди для навчання або подальшої в тій професії служби» [1, с. 125].

У Російській імперії вперше було створено професійні організації адвокатів під назвою Ради присяжних повірених. Нормативне регулювання діяльністю Ради здійснювалось законодавством. Так, у ст. 357–358 «Заснування судових встановлень» зазначено, що присяжні повірені кожного округу судової палати (якщо їх не менше 20 осіб) обирають із свого середовища особливу Раду, а також її голову та заступника (товариша). Кількість членів Ради повинна бути пропорційною до кількості присяжних повірених і становити від 5 до 15 осіб (ст. 361). До обов'язків Ради присяжних повірених належали: розгляд прохань осіб про прийняття на посаду та звільнення з посади присяжного повіреного, видача їм різного роду свідоцтв, призначення присяжних повірених для ведення справ, у тому числі особам, які мали право на безкоштовну юридичну допомогу, вирішення питань дисциплінарної відповідальності адвокатів, заборона займатися адвокатською діяльністю на певний термін, виключення зі складу присяжних повірених, визначення розміру винагороди повіреним у певних випадках тощо (ст. 367–368) [23].

Рада присяжних повірених Київської судової палати була відкрита лише в 1904 р. До цього терміну всі питання, що стосувалися кадрового складу захисників, були під юрисдикцією Київської судової палати та Житомирського окружного суду. Більше того, окружний суд проводив загальні та розпорядчі засідання з питань

Ради присяжних повірених уже після її заснування, тобто фактично контролював її діяльність і рішення.

Спроба створити свою організацію спостерігалась і серед адвокатів Житомирського окружного суду, документи якого зафіксували відкриття та існування протягом певного часу «Кабінету присяжних повірених» [2]. Із матеріалів суду дізнаємося, що ця організація була створена 16 грудня 1907 р. із метою «встановлення гармонії та порядку, скасування різноманітних суперечок та особистих непорозумінь та морального впливу на тих, хто ухиляється» [2, с. 23]. Проте, створення власної самоврядної організації при Житомирському окружному суді було зупинене наказом Голови Житомирського окружного суду.

Деякий час при Житомирському окружному суді діяла юридична консультація. У документах знаходимо таблицю з кількістю порад і матеріальної винагороди за отримання консультації. У 1897 р. було надано 85 порад на суму 102 руб., у 1900 р. – 227 порад на суму 227 руб., у 1904 р. – 103 поради на суму 113 руб. [3, арк. 9].

Для об'єктивної оцінки діяльності прокураторів потрібно відзначити наявність посадових зловживань і навіть злочинів у їхній практиці: відлучки з місця роботи, махінації з документами і книгами реєстрації справ; образи членів суду, обман довіритель із метою збагачення, недобросовісне ведення і затягування справи тощо. Так, адвокат Острозького повітового суду Йосип Паславський, користуючись фальшивими документами, привласнив 1305 руб. у спадкоємців Войцеха Вігури. Острозький повітовий суд розслідував цю справу і спочатку постановив повернути позивачу одну п'яту частину суми, а з адвокатами Паславським і Закревським, який допомагав першому, «поступить по законам». Згодом справу було переглянуто і суд примусив адвокатів повернути всю суму [14, с. 413].

У практиці Житомирського окружного суду частими були неявка на засідання суду без надання пояснень, неналежним чином оформлення позовів, введення в оману довіритель [8, арк. 1–4]. У цих випадках суд призначав судові розслідування, що завершувались або виправданням присяжного повіреного, або винесенням йому догани. Траплялися випадки виключення з числа адвокатів із причин, визначених у 368, 369, 372 і 373 ст. [8, арк. 1–4]. І все ж більшість дисциплінарних справ суд намагався вирішити на користь захисника, не «виносячи сміття з хати».

Отже, в період із початку ХІХ до початку ХХ ст. відбулася трансформація волинських захисників від заснованих на засадах феодального литовсько-польського законодавства прокураторів і адвокатів до створених на основах буржуазних реформ присяжних і приватних повірених. Новостворена адвокатура відзначалася більшою демократичністю складу, освіченістю, організованістю та корпоративністю. Ці нові риси інституту правозахисту привернули до нього широкі верстви населення, включаючи найменш забезпечену категорію жителів регіону.

### ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Kitówicz J. Opis obyczajów s zwyczajów za panuwanía Augusta III / J. Kitówicz. Petersburg i Mohylew: Nakładem Bolesława Hanrycego Wolffa. 1855. Т. 1. W. 2. 124 s.
2. Держархів Житомирської області. Ф. 24. Оп. 1. Од. зб. 771. 35 арк.
3. Держархів Житомирської області. Ф. 24. Оп. 1. Од. зб. 701. 48 арк.
4. Держархів Житомирської області. Ф. 24. Оп. 1. Од. зб. 850. 59 арк.
5. Держархів Житомирської області. Ф. 24. Оп. 11. Од. зб. 708. 107 арк.
6. Держархів Житомирської області. Ф. 24. Оп. 1. Од. зб. 610. 176 арк.
7. Держархів Житомирської області. Ф. 24. Оп. 1. Од. зб. 232. 21 арк.
8. Держархів Житомирської області. Ф. 24. Оп. 1. Од. зб. 581. 4 арк.
9. Держархів Житомирської області. Ф. 24. Оп. 1. Од. зб. 786. 394 арк.
10. Держархів Житомирської області. Ф. 24. Оп. 1. Од. зб. 798. 197 арк.
11. Держархів Житомирської області. Ф. 24. Оп. 1. Од. зб. 823. 611 арк.

12. Держархів Житомирської області. Ф. 24. Оп. 1. Од. зб. 836. 621 арк.
13. Держархів Житомирської області. Ф. 16. Оп. 4. Од. зб. 222. 259 арк.
14. Держархів Рівненської області. Ф. 22. Оп. 4. Од. зб. 416. 11 арк.
15. Держархів Рівненської області. Ф. 22. Оп. 1. Од. зб. 40. 26 арк.
16. Держархів Рівненської області. Ф. 22. Оп. 2. Од. зб. 65. 274 арк.
17. Держархів Рівненської області. Ф. 22. Оп. 2. Од. зб. 66. 516 арк.
18. Левчук Ю. Організація адвокатури в окрузі Київської судової палати за судовими статутами 1864 р. URL: [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10831/1/advokatura\\_ukr\\_v2.pdf](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10831/1/advokatura_ukr_v2.pdf) (дата звернення 22.04.2018).
19. О выборах адвокатов в Литовской губернии, об отрешении их от должности и о представлении всякой тяжущейся стороне производить дело свое и без адвоката. Высочайше утвержденный доклад Сената // Полное собрание законов Российской империи. Типография II отделения Собственной Его Императорского величества Канцелярии. 1830. Собрание 1. Т. 24. С. 817–820.
20. О разборе шляхты в Западных губерниях и об устройстве сего рода людей // Полное собрание законов Российской империи. Типография II отделения Собственной Его Императорского величества Канцелярии. 1831. Собрание 2. Т. 6. С. 135–136.
21. О распространении постановленных для Литовских губерний правил об адвокатах на прочие от Польши присоединенные губернии // Полное собрание законов Российской империи. Типография II отделения Собственной Его Императорского величества Канцелярии. 1830. Собрание 1. Т. 31. С. 84.
22. Святоцький О., Михеєнко М. Адвокатура України: Навчальний посібник. Київ: ІН Юре, 1997. 222 с.
23. Uchrezhdenie sudebnyih ustanovleniy. URL: <http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3450/> (дата звернення 22.04.2018).
24. Шевчук А. Інтеграція інституції адвокатури Речі Посполитої до російської судової системи Правобережної України наприкінці XVIII – першій половині XIX ст. // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2012. № 10. С. 96–105.

## REFERENCES

1. Kitówicz J. Opis obyczajów s zwyczajów za panowania Augusta III. / J. Kitówicz. Petersburg i Mohylew: Nakładem Bolesława Hanrycego Wolffa. 1855. Т. 1. W. 2. 124 s.
2. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. 24. Op. 1. Od. zb. 771. 35 ark.
3. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. 24. Op. 1. Od. zb. 701. 48 ark.
4. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. 24. Op. 1. Od. zb. 850. 59 ark.
5. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. 24. Op. 11. Od. zb. 708. 107 ark.
6. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. 24. Op. 1. Od. zb. 610. 176 ark.
7. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. 24. Op. 1. Od. zb. 232. 21 ark.
8. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. 24. Op. 1. Od. zb. 581. 4 ark.
9. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. 24. Op. 1. Od. zb. 786. 394 ark.
10. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. 24. Op. 1. Od. zb. 798. 197 ark.
11. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. 24. Op. 1. Od. zb. 823. 611 ark.
12. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. 24. Op. 1. Od. zb. 836. 621 ark.
13. Derzharkhiv Zhytomyrskoi oblasti. F. 16. Op. 4. Od. zb. 222. 259 ark.
14. Derzharkhiv Rivnenskoï oblasti. F. 22. Op. 4. Od. zb. 416. 11 ark.
15. Derzharkhiv Rivnenskoï oblasti. F. 22. Op. 1. Od. zb. 40. 26 ark.
16. Derzharkhiv Rivnenskoï oblasti. F. 22. Op. 2. Od. zb. 65. 274 ark.
17. Derzharkhiv Rivnenskoï oblasti. F. 22. Op. 2. Od. zb. 66. 516 ark.
18. Levchuk Yu. Orhanizatsiia advokatury v okruzi Kyivskoi sudovoi palaty za sudovymy statutamy 1864 r. URL: [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10831/1/advokatura\\_ukr\\_v2.pdf](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10831/1/advokatura_ukr_v2.pdf) (data zvernennia 22.04.2018).
19. О vyiborah advokatov v Litovskoy gubernii, ob otrashenii ih ot dolzhnosti i o predstavlenii vsyakoy tyazhuscheysya storone proizvodit delo svoe i bez advokata. Vyisochayshe utverzhennyiy doklad Senata // Polnoe sobranie zakonov Rossiyskoy imperii. Tipografiya II otdeleniya Sobstvennoy Ego Imperatorskogo velichestva Kantselyarii. 1830. Sbranie 1. T. 24. S. 817–820.

20. O razbore shlyahyti v Zapadnyih guberniyah i ob ustroystve sego roda lyudey // Polnoe sobranie zakonov Rossiyskoy imperii. Tipografiya II otdeleniya Sobstvennoy Ego Imperatorskogo velichestva Kantselyarii. 1831. Sobranie 2. T. 6. S. 135–136.

21. O rasprostraneniі postanovlenniyh dlya Litovskih guberniy pravil ob advokatah na prochie ot Polshi prisoedinennyye gubernii // Polnoe sobranie zakonov Rossiyskoy imperii. Tipografiya II otdeleniya Sobstvennoy Ego Imperatorskogo velichestva Kantselyarii. 1830. Sobranie 1. T. 31. S. 84.

22. Sviatotskyi O., Mykheienko M. Advokatura Ukrainy: Navchalnyi posibnyk. Kyiv: IN Yure, 1997. 222 s.

23. Uchrezhdenie sudebnykh ustanovlenii. URL: <http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3450/> (data zvernennia 22.04.2018).

24. Shevchuk A. Intehratsiia instytutsii advokatury Rechi Pospolytoi do rosiiskoi sudovoi systemy Pravoberezhnoi Ukrainy naprykintsi XVIII – pershii polovyni XIX st. // Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. 2012. № 10. S. 96–105.

**Zosimovych O. Advocacy of the Volhynian Gubernia: from procurators to jurors.**

*The article describes the main characteristics of the court layers during the main historical time: from the end of the XVII century till early XX century. The author uses the historical – comparative and problematic-chronological methods.*

*The article's aim is to investigate the transformation processes of the legal and the professional layers status in Volhynian gubernia during the determined periods.*

*The paper defines the main stages of the functioning of the advocacy of the Volhynian lands, observes the evolution of the basic requirements and rules for court layers in accordance with the feudal Lithuanian-Polish and Russian imperial legislation towards the democratization of the lawyer profession, which was started up by the bourgeois Court Statutes (1864). In the second part of the XIX century – at the beginning of the XX century the criteria of mandatory presence of real property and belonging to the nobility disappeared. The requirements for compulsory higher education, practical experience were placed on first place. At the same time, professionalism, discipline, corporate ethics and willingness to provide free legal assistance to the indigents remained valid factors, although the professional abusive practice and even criminal acts took place. The author analyzes and compares the legal and the professional status of the district courts procurators of the Volhynian gubernia in the beginning of the XIX century and sworn jurors of the Zhytomyr Regional Court in the second half of the XIX and early XX century.*

**Key words:** procurators, lawyer, jurors, the Lithuanian statutes, the Court statutes of 1864, the Volhynian gubernia.

Одержано 26.02.2018.